Despre mitogeneză şi lumile limbajului în poezia lui George Coşbuc

Alina BAKO

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Departamentul de Studii Romanice
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Department of Romance Studies
e-mail: alina.bako@ulbsibiu.ro

About mythogenesis and the worlds of language in George Coşbuc's poetry

Our study concerns the recent book „George Coşbuc: lumile limbajului", published at "Lucian Blaga" University Publishing House of Sibiu in 2016, on the biography and literary work of this transilvanian writer. The author, Radu Dragulescu, offers an image synthesis, an analysis who combines data documentation (as evidenced is the multitude of cited sources) with identification and application of expressive means used by the poet. Trying to fit him into a category it appears pointless, because it is important, in the opinion of the author, to renounce to the clichés and to identify the profound substance of his literary work.

Keywords: language, poetry, culture, imageries.

Peisajul literar românesc a supus, în eterogenitatea publicaţiilor din ultima vreme, la o nedreaptă neglijare a unor autori de la răscrucea secolelor al XIX-lea şi al XX-lea. Unul dintre aceştia este George Coşbuc, intrat în conştiinţa publică datorită unor poeme care trimiteau spre sămănătorism, spre influenţe rurale, simţite azi ca inactuale, spre implicaţii politice, în contextul frământărilor sociale şi dorinţei de unitate deplină din veacul trecut, dar care, odată îndeplinite, nu mai suscitau interesul trezirii unei conştiinţe naţionale. În acest context, şi cu atât mai mult cu cât, aşa cum scria Constantin Noica „o cultură nu se judecă numai după operele mari şi de incontestabilă valoare, ci şi după realizările mici, de trudă laborioasă şi vrednică, prin care se realizează cadrele, se descriu câmpurile şi se delimitează interesele în mijlocul cărora va trebui să apară opere autentice."[1], opera coşbuciană devine un tip de ancoră, de punct de sprijin pentru înţelegerea evoluţiei literaturii române, dar şi a limbii literare şi a mijloacelor de expresivitate a limbajului.

Asupra biografiei şi operei literare a transilvăneanului se apleacă, cu evidentă empatie, Radu Drăgulescu, în recentul studiu *George Coşbuc: lumile limbajului,* apărut la Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, oferind o imagine de sinteză, totalizantă a personalităţii literare discutate. Analiza pe care o întreprinde cercetătorul îmbină datele documentare (aşa cum reiese din multitudinea surselor citate) cu identificarea şi aplicarea mijloacelor expresive pe care le utilizează poetul. Încercarea de a-l încadra într-o categorie se dovedeşte inutilă, căci importantă este, după părerea autorului, renunţarea la clişee şi identificarea esenţei operei sale: „Dosarul Coşbuc poartă ştampila „poetul ţărănimii", număr de identificare 1877-1907. Dar poetul nu este exclusiv cântăreţul acestei clase sociale. El nu este, în special şi în mod absolut, nici pastelist, nici baladist, nici idilist sau revoluţionar. El este câte puţin din fiecare. Scopul său nu este acea epopee despre care s-a vorbit atâta. Nu încearcă să arate lumii cum sunt ţăranii, nu îi plânge şi nu îi proslăveşte. El cântă românitatea, spiritualitatea, esenţa poporului român."[2] scrie autorul. Scopul mărturisit al studiului său este astfel conturat, accentul punându-se pe ideea naţională, ce răzbate din textele poetice. Adăugăm că sensul, pe care îl extragem din poezia coşbuciană, este mai aproape de ceea ce înţelegea Dumitru Stăniloae prin spiritualitate românească. Astfel, manifestându-se ca „o relaţie de intimitate între om şi natură, care promovează atât umanitatea, cât şi natura"[3] spiritul românesc conţine un fin echilibru, pe care Coşbuc îl surprinde în versul ritmat şi rimat al creaţiilor sale, reflectat dintr-un unghi discret.

În prima parte a studiului, cercetătorul face o incursiune în biografia transilvăneanului născut la Hordou (formaţia lingvistică a autorului determină o amplă explicaţie a etimologiei toponimului), urmând un periplu imaginar prin locurile formării spirituale a tânărului, plecat din sa-

tul natal şi parcurgând un traseu iniţiatic: Năsăud, Sibiu, Cluj, Bucureşti. Fiecare capitol redă atmosfera epocii, intersecţiile providenţiale ale lui Coşbuc cu personalităţi precum Titu Maiorescu, Ioan Slavici, sub tutela căruia scrie la „Tribuna" sau cu Spiru Haret, la Bucureşti. Slavici, consideră autorul, are un rol determinant în parcursul literar al tânărului om de cultură, aflat la început de drum. Caracterul documentar al textului este evidenţiat şi de inserarea unor fragmente de scrisori, de cuvântări, de jurnal intim, în măsură să ofere cititorului informaţii suplimentare, menite să contureze nu numai destinul literar coşbucian, dar şi detalii ale epocii culturale. Ansamblul informaţiilor documentare pe care le aduce autorul, dovedind lectura a multiple surse, uneori contradictorii, dar menite să redea întregul adevăr asupra unor situaţii de fapt din biografia coşbuciană, reprezintă, fără îndoială, un plus de valoare adăugată în procesul cunoaşterii aprofundate a personalităţii coşbuciene. Nelămurindu-ne dacă există o modalitate prin care se mai citeşte Coşbuc astăzi, în afara cercetătorilor interesaţi de aspectele istorico-literare sau lingvistice ale textului, autorul conturează partea cea mai amplă a studiului său, prin recursul la ceea ce el numeşte „puterea creatoare a limbajului coşbucian, generator de lumi, în special, de lumi mitologice". Obiectivele pe care şi le propune sunt enumerate metodic şi conţin, pe de o parte aspectele tematice, dar şi cele mitologice, identificate într-un număr impresionant de texte: „Vom prezenta poezia de diferite facturi (erotică, socială, istorică, a naturii etc.), din care vom nuanţa imaginile crângului, ale vântului şi apelor, imaginea femeii şi a fetei, a flăcăului, a bătrânului, a dragostei trăite la felurite intensităţi, a jocului; lumea animalelor, a plantelor, relaţiile interumane din cadrul comunităţii româneşti, relaţiile ce se înfiripă între toate aceste lumi, transpunerile dintr-un plan în celălalt, elementele de basm, de legendă şi cele mitologice, elementele religioase etc. Vom prezenta chipul nopţii, al ploii, furtunii, soarelui, lunii, florii, cu bogăţia şi varietatea întrupărilor expresive."[4] Sunt astfel precizate tipurile diferite de imagini, fără a face apel la teorii ale imaginarului, dar încercând să definească universul poetic coşbucian. Deşi cercetătorul simte nevoia să ia distanţă de textele pe care le analizează, putem percepe plăcerea analizei şi implicarea afectivă. Demersul întreprins este unul amplu, atât prin corpusul textual pe care îl propune, cât şi prin aria tematică abordată. Dincolo de trasarea unor linii de forţă ale imaginarului poetic al lui George Coşbuc, Radu Drăgulescu analizează într-o mare parte a lucrării, substanţială şi coagulată în jurul unor idei-cheie, elemente ce ţin de mijloacele de exprimare. Acribia, cu care se apleacă asupra identificării unităţilor lexicale pertinente, statisticile, pe care le realizează, numeroasele texte introduse în acest meritoriu demers, toate ţintesc demonstraţia existenţei unei expresivităţi a limbajului ce poate defini un moment al istoriei literare româneşti. Parcursul este acelaşi: stabilirea obiectivelor şi tragerea concluziilor. „Vom realiza o statistică a unităţilor lexicale din punct de vedere etimologic, silabic, raporturile cuvinte vechi – cuvinte noi, cuvinte frecvente – cuvinte rare, creaţiile lexicale proprii, tipurile de sens ale cuvintelor folosite, omonimia, sinonimia, antonimia, procedeele de derivare, de îmbogăţire a vocabularului în general, o statistică fonologică, una a onomasticii etc. Implicaţiile stilistice ale diverselor părţi de vorbire au şi ele rolul lor deosebit de important, care trebuie pus în lumină. Investigaţia noastră are drept scop recunoaşterea şi evidenţierea mijloacelor specifice de exprimare care îl caracterizează pe George Coşbuc. Pe de altă parte vom arăta, implicit, prin ce surprinde poetul. Totodată, analizând iniţial opiniile sale cu privire la limbă şi datini, la stil şi creaţie, la opera de artă, vom cerceta limba de care se foloseşte, limbajul pe care îl nemureşte în uimitoarea sa aventură literară."[5]

Desfăşurarea demonstraţiei se face plecând de la identificarea unei lacune a receptării operei lui Coşbuc, aceea a insuficientei analize a limbajului poetic. Încercând să înlăture „numeroase confuzii, interpretări fanteziste, bănuieli, supoziţii, presupuneri"[6], cercetătorul identifică o trăsătură esenţială a imaginarului poetic: „Limbajul coşbucian este generator de lumi fantastice, născute în vremurile în care, prin locurile pe care el le cântă în Poezie, păşteau inorogii şi horeau ielele. Spaţiul rural descris de Coşbuc nu mai exista. Tot ceea ce a cântat poetul este o iluzie."[7] Remarcând că satul devine un topos existenţial, autorul îşi structurează materia critică urmând spaţiile reale care au marcat formarea tânărului Coşbuc. Cu un acut simţ al detaliului, sunt enumerate datele esenţiale din literatura de specialitate, fiind reţinute cele care propun o viziune clară, ce corespunde tezei anunţate încă de la început.

Partea din studiu dedicată mitologie românești este construită urmând tezele lui Romulus Vulcănescu, trasându-se nucleele mitice fundamentale (sunt citate la bibliografie şi studiile lui Lazăr Şăineanu, Tudor Pamfile, Marcel Olinescu, Victor Kernbach, Ion Goian, Ion Ghinoiu). Studii mai recente precum *Zeii pastorali* (2014), dicţionarul *Mitologie română* (2013), ambele aparţinându-i lui Ion Ghinoiu, eseurile lui Ioan Petru Culianu din *Studii românești II. Soarele și Luna. Otrăvurile admirației* (2009) sau *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească* a lui Andrei Oișteanu ar putea aduce detalii suplimentare despre această parte a textului. Concluzia autorului, la finalul acestei incursiuni în mitologia românească, este tranşantă: „Tot ceea ce intenţionează poetul este o alimentare a spiritului românesc de la izvoare, o aducere a poporului la originile sale spirituale"[8] căci „După părerea noastră, poetul se referea la un tip aparte de epopee şi a hotărât să dăruiască poporului o mitogeneză! O reconsti-

tuire, o renaştere şi o retrăire a românităţii în esenţa ei."[9] Construirea unei mitologii este o sarcină foarte mare, pe care Coşbuc şi-o însuşeşte, dar, credem noi, nu o duce până la capăt.

În studiu apar şi fragmente inedite, pe care Radu Drăgulescu le inserează din dorinţa de a scoate la lumină ipostaze noi, menite să împrospăteze imaginea lui Coşbuc. „Micul dicţionar al rimelor" păstrat în manuscris este alcătuit din fragmente identificate cu ajutorul profesorului muzeograf Constantin Catalano, aşa cum mărturiseşte însuşi autorul.

Partea amplă a studiului se concentrează pe punerea în valoare şi explicarea cu argumente din literatura de specialitate şi printr-o abundenţă binevenită de exemple a melodicităţii, ornamentalului, imaginaţiei sonore, a figurilor de stil, a diferitelor registre ale limbii găsite în poezii, rolul sufixelor, al prefixelor, al derivării şi al schimbării valorii gramaticale, prezenţa diminutivelor sau aspecte precum expresivitatea abaterilor de la normele morfosintactice. Remarcăm în solidul studiu asupra limbajului exactitatea termenilor, explicaţiile complexe, o muncă asiduă pentru scoaterea la iveală a sensului celui mai potrivit. Redăm un fragment, dintr-un ansamblu compact şi eficient de analiză a limbajului, interesant nu numai pentru cititorul avizat, ci şi pentru amatorul în căutare de informaţii: „Regionalismele se întâlnesc, mai abundent, în creaţiile din perioada sibiană, majoritatea, inspirate din viaţa satului românesc: ampror = timpul către ziuă, când se duc oile la păşune, miel născut la începutul anului (Tulnic şi Lioara), băndurică = diminutivul lui bandură, «cârpă», cu origine necunoscută (Draga mamei)1196, glajă = sticlă (ungurism din germ. Glas, atât cu semnificaţia geam-material, cât şi laboş = vas de bucătărie (cu trei picioare), din tablă smălţuită, fontă, lut etc., care serveşte la prăjit; cratiţă, tigaie; din magh. lábos (Un Pipăruş modern), mejdă = hat, răzor, hotar care desparte două proprietăţi, din v. sl. межд, magh. mesda, mezsde, mesde (Tulnic şi Lioara), pult = sertar, pupitru, tejghea, din germ. Pult, cf. magh. pult (Pipăruş viteaz), struţ = buchet, podoabă pentru pălărie purtată mai ales de flăcăi, păun din lat. struthio, -onis, it. struzzo, germ. Strauss; şluc = înghiţitură, din germ. Schluck, cf. magh. slukk (Un Pipăruş modern)1197, şod = amuzant, hazliu, nostim, ciudat, bizar, din magh. sod (Filozofii şi plugarii), trafică = tutungerie, din germ. austriac Traffik, cf. traffik (Un Pipăruş modern), vâj = moş, moşneag, cf. ghiuj din alb. ğüš, cf. gânj (Filozofii şi plugarii)."

Este interesantă şi dovedeşte o analiză cantitativă eficientă şi statistica pe care o face lingvistul. Astfel, analizând poeziile în care domină stilul direct şi pe cele în care e preponderent cel indirect, se observă că „dintr-un total de 429 texte, 219 au la bază dialogul, 88 sunt adresări directe ale autorului, 122 sunt compuneri în stil indirect. Obţinem, aşadar, o proporţie de 71,56% poezii în stil direct."[10] La fel se întâmplă şi în evidenţierea situaţiei privind prezenţa numelor proprii în text.

Autorul mărturiseşte că utilizarea unui ansamblu atât de eterogen de instrumente de analiză şi metode de lucru vine din dorinţa de a oferi o imagine totalizantă asupra operei lui George Coşbuc. Trecerea rapidă de la detaliile biografice, la identificarea şi explicarea simbolurilor din mitologia românească, de la studiile cantitative la analizele tematice pot deruta la început cititorul, dar, după parcurgerea atentă a deloc puţinelor pagini (cartea conţine 760) impresia generală este aceea a unui studiu doct, care formulează judecăţi de valoare, antamează idei de ansamblu, generice, introduce idei critice ale contemporanilor şi cercetătorilor operei coşbuciene şi care poate deveni un instrument ce nu poate fi conturnat în analizele viitoare ale operei lui George Coşbuc.

Note:

1. Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate*, Editura Capricorn, Bucureşti, 1989, p.13.
2. Radu Drăgulescu, *George Coşbuc: lumile limbajului,* Editura Universităţii Lucian Blaga, Sibiu, 2016, p.9.
3. Dumitru Stăniloae, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1992, p. 9.
4. Radu Drăgulescu, *op.cit.*, p.16
5. *Ibidem*, p.17.
6. *Ibidem*, p.13.
7. *Ibidem*, p.14.
8. *Ibidem,* p.156.
9. *Ibidem,* p.158.
10. *Ibidem,* p.456.

Bibliography:

Culianu, Ioan Petru, *Studii româneşti II. Soarele şi Luna. Otrăvurile admiraţiei / Romanian Studies II. The Sun and the Moon. The Poisons of Admiration,* Iaşi, Polirom, 2009.

Drăgulescu, Radu, *George Coşbuc: lumile limbajului / George Cosbuc: the language worlds,* Editura Universităţii Lucian Blaga, Sibiu, 2016

Ghinoiu, Ion, *Zeii pastorali / Pastoral gods*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2014.

Ghinoiu, Ion, *Mitologie română / Romanian Mythology*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2013.

Noica, Constantin, *Istoricitate şi eternitate / Historicity and Eternity*, Editura Capricorn, Bucureşti, 1989

Oişteanu, Andrei, *Ordine şi Haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească / Order and Chaos. Myth and Magic in traditional Romanian culture,* Iaşi, Polirom, 2004.

Stăniloae, Dumitru, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român / Reflections on the spirituality of the Romanian people,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1992.